

Een filosofisch ex-libris

Marco Huysmans

法官狄

Gisteren ontving ik een buitengewoon interessant mailtje. Een verzamelaar van ex-librissen genaamd Henk Weltje vertelde me dat hij zojuist een exemplaar had verworven van een ex-libris van Robert van Gulik. Willem van Gulik had bevestigd dat het inderdaad een origineel ex-libris van zijn vader was en had hem naar mij verwezen voor verdere informatie over de afbeelding op het ex-libris en over Van Gulik in het algemeen.

Ik was uiteraard zeer vereerd en nam de uitdaging graag aan. U ziet hieronder het genoemde ex-libris. Met de aantekening dat ik bepaald geen expert ben op het gebied van de (klassieke) filosofie zal ik u deelgenoot maken van mijn bevindingen en vermoedens. Het is goed mogelijk dat ik er vreselijk naast zit en dat u een veel betere uitleg hebt. Laat het mij vooral weten; eventueel wijd ik er dan een volgende nieuwsbrief aan.

Het einde van het genot

Linksboven staat de naam ΖΗΝΩΝ, de Griekse filosoof Zeno. Dat is een probleem want er zijn minstens vier Griekse filosofen die Zeno heten, o.a. Zeno van Citium, de grondlegger van het Stoïcisme. Ik vermoed echter dat er een andere Zeno bedoeld wordt omdat rechtsboven ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ staat, Epikouros ofwel Epicurus. Zeno van Sidon was een vooraanstaande exponent van het Epicurisme, de filosofische stroming die gebaseerd is op de principes van Epicurus.

Beide filosofen worden voorgesteld door skeletten. Epicurus wijst op een tekst die dat lijkt te verklaren. ΤΟ ΤΕΛΟΣ betekent "het einde". De tweede regel lijkt ΗΝΟΔΗ, maar ik denk dat het woord in spiegelschrift is afgebeeld; let op de vreemde vorm van de N. Dan zou het eigenlijk ΗΔΟΝΗ zijn, "plezier" of "genot".

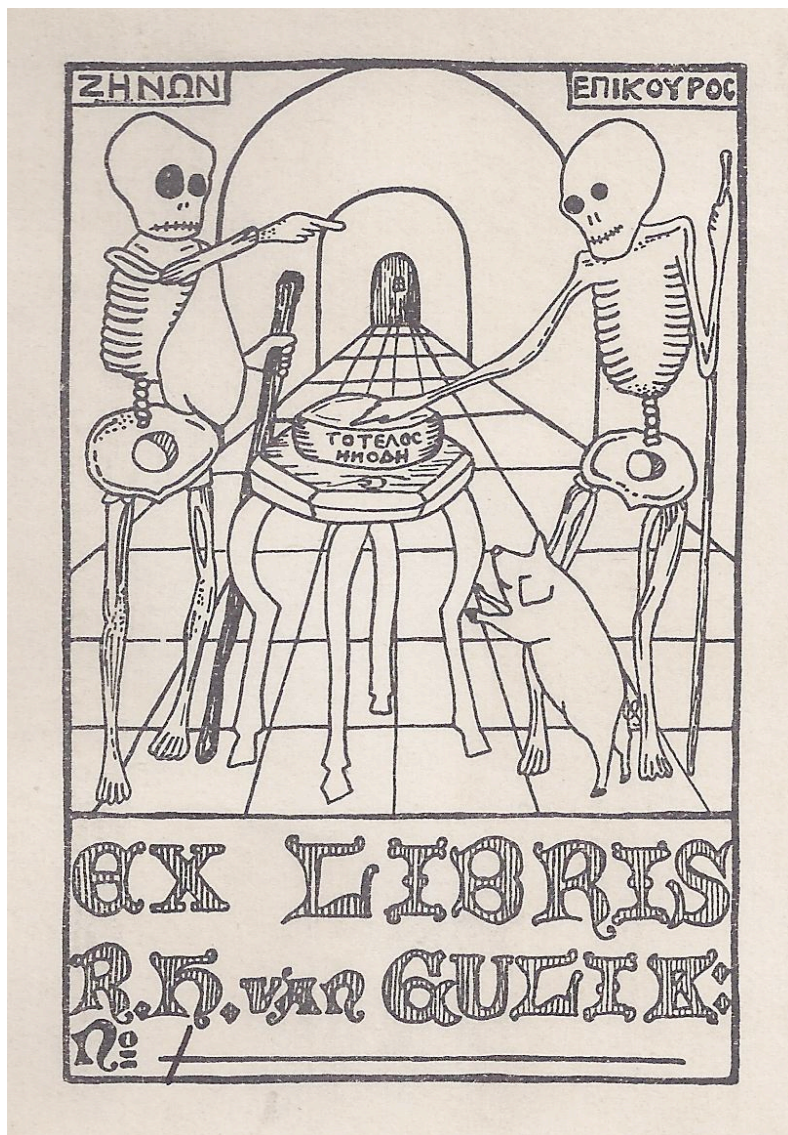
Ik heb geen idee wat het voorwerp op het tafeltje is waar die regels tekst op staan. Misschien betekent het niets, maar misschien is het iets dat met de dood te maken heeft. Weet u het?

En dan het varken. Het kostte wat moeite maar ik denk toch dat ik erachter ben wat het betekent. De Romeinse dichter Horatius, vooral bekend vanwege zijn *carpe diem* (*pluk de dag*), noemde zich in een van zijn brieven een *Epicuri de grege porcus*, een varken uit de kudde van Epicurus. Het varkentje stelt dus Horatius voor.

Motto

Robert van Gulik gebruikte dit ex-libris toen hij op het gymnasium in Nijmegen zat, en ook later op de universiteit van Leiden. Het lijkt erop alsof zijn motto in die tijd was: geniet zolang het kan want het leven is al kort genoeg. Helaas was dat in zijn geval nog waar ook: hij overleed op 57-jarige leeftijd. Maar die 57 jaar had hij dan ook tot het uiterste benut. Niet voor niets heet zijn biografie *Een man van drie levens*.

Uw reactie op bovenstaande beweringen en vermoedens is van harte welkom!

Naschrift (1 juni 2012)

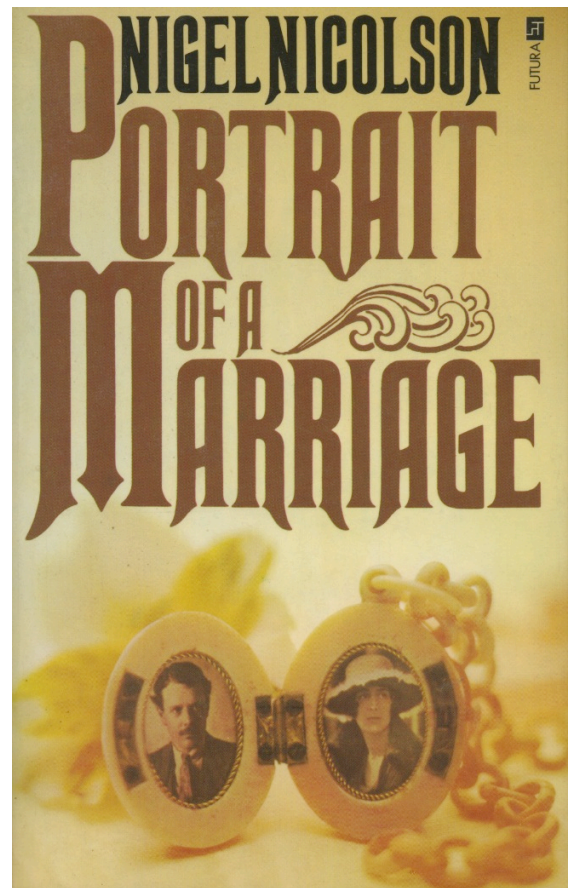
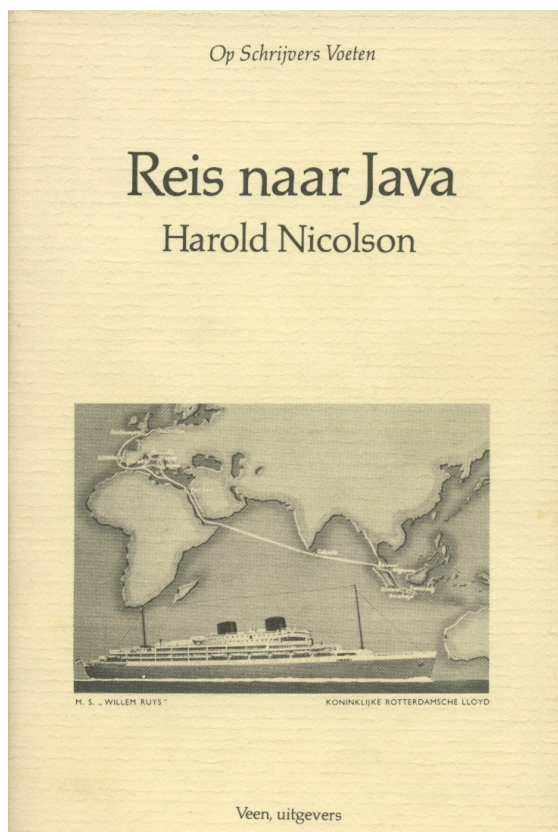
Afgelopen zondag bezocht ik de jaarlijkse boekenmarkt in Zeist. Daar viel mijn oog op een mooie uitgave van een boek van Harold Nicolson getiteld *Reis naar Java*. Mijn eerste kennismaking met Nicolson en zijn vrouw Vita Sackville-West was vele jaren geleden toen ik het prachtige boek van hun jongste zoon Nigel over hun huwelijk las: *Portrait of a Marriage*. Later las ik enkele boeken van Vita Sackville-West, en vorig jaar bezocht ik tijdens de vakantie hun huis in Kent, Sissinghurst Castle, nabij Tunbridge Wells.

Reis naar Java is het verslag van een cruise die het echtpaar in 1956 maakte met de *Willem Ruys*, een schip van de Rotterdamse Lloyd. Anders dan het plaatje op de voorkant suggereert ging de reis helemaal om Afrika heen. Op dat moment was Engeland immers in oorlog met Egypte vanwege de nationalisatie van het Suez-kanaal.

Nicolson wisselt in dit boeiende boek zijn ervaringen tijdens de reis af met filosofische bespiegelingen. Hij heeft zichzelf namelijk een doel gesteld: hij wil nadenken over het verschijnsel *melancholie*. Daartoe leest hij klassieke schrijvers als Goethe, Rousseau en Byron, en geeft ongezuete kritiek op hun werken.

De reden dat ik u dit vertel, is de volgende passage uit het boek (blz. 52):

Zo vind ik het dikwijls ook moeilijk geen walging te voelen ten opzichte van mijn eigen lichaam of ziel. Toch hoop ik dat ik mijn veerkracht te danken heb aan een algemeen welbehagen en niet aan zelfbehagen. Dit zelfbehagen beschouw ik namelijk echt als een stompzinige, hinderlijke afwijking.

Terwijl ik hier zit, komt er ineens een regel van T.S. Eliot als een zwarte schaduw voor mijn ogen: 'Zij, zo zelfvoldaan als varkens in een kot.' Ik sta snel op en loop terug naar het promenadedek, terwijl ik met mijn natte zwembroek tegen mijn badjas sla, bij wijze van zelfkastijding omdat ik mijzelf minacht. 'Epicuri,' mompel ik, 'de grege porcus! Porcus! Porcus! Porcus!' zeg ik, terwijl ik mijzelf bij dat woord telkens een mep geef. Want ben ik niet gewoon maar een oude man voortgedreven door de passaat?

En dan komt er, terwijl ik de trap afdaal, weer een ander beeld, een andere, plechtigere stem om mij te troosten. Ik ben in de vijfde kring van het Inferno, waar zij die zich in hun leven hebben overgegeven aan acidia of boosheid zich wentelen in een moeras, en elkaar met slijm besmeuren. Gevangen in de modder roepen zij: 'Wij waren die mensen die vol droefenis waren in de door zon gezeefde zoete lucht':

'Fitti nellimo dicon: "Tristi fummo nell' aer dolce che dal sol s'allegra".'

Hierop voel ik mij weer beter. Ik scheer me en zalf mijn haar met Bay Rum. Dan ga ik ontbijten.

Van harte aanbevolen!

Reis naar Java

Harold Nicolson

Vertaling van *Journey to Java* (London, 1957)

Veen, uitgevers; Utrecht/Antwerpen, 1985

ISBN 90-204-1322-8